

VOJENSKÉ ROZHLEDY

Podplukovník gen. št. Vladimír KLECANDA:

Operace československého vojska na Rusi v letech 1917—1920.

Vznik československého vojska na Rusi a boje, které za neobyčejně těžkých podmínek vedlo, prokázaly vynikající vlastnosti československých dobrovolníků.

Aby byla připravena base pro budoucí historii československého vojska na Rusi, byl dán v říjnu roku 1918 podnět k systematickému soustředění historického materiálu všech význačných událostí, které se v československém vojsku staly.

Koncem roku 1918 bylo zřízeno „Historické oddělení štábu československých vojsk na Rusi“, které později za vedení Dra Františka Šteidlera rozvinulo úspěšnou činnost. V dohledné době vydá štáb československého vojska stručnou historii československého vojska na Rusi: „Československé hnutí na Rusi v letech 1914—1920“.

Úkolem tohoto pojednání jest pouze posloužití neoficiální orientaci o operacích československého vojska na Rusi v letech 1917—1920 a podati vysvětlivky k přiloženým schematickým náčrtům.

Tyto náčrtý byly zhotoveny armádním štábem v Sibiři. První vydání z roku 1918 v nákladu 600 kusů bylo rozesláno všem jednotlivým štábům, plukům a částem, aby provedly opravy. Podle zaslaných doplňků všech oddílů vojsk, jakož i na základě nově sebraných pramenů, bylo v květnu roku 1919 pořízeno druhé vydání v 5000 výtiscích, které vzbudilo živý zájem o podobnou práci v pododdílech.

Přiložená schemata operací jednotlivých pluků obsahují bohatý materiál pro další podrobné studium.

* * *

Základem československého vojska na Rusi byla „Česká Družina“, která vznikla v Kyjevě roku 1914. Původní její čtyři rotý doplnily se Čechy a Slováky, kteří přešli frontu. Z nich byly pak tvořeny v roce 1915 a 1916 rotý další, které pracovaly ve svazku ruských divisí jako rotý výzvědné.

Na jaře roku 1917 byly spojeny v československou brigádu, která se jako celek účastnila v létě roku 1917 ruské ofensivy. Po vítězství československé brigády u Zborova dne 19. června a po krytí ústupu armádní skupiny generála Erdelliho, odeslána byla československá brigáda do Polonoje a okolí (jihozápadně od Kyjeva), aby byla doplněna. Vítězství československé

brigády povzbudilo československé zajatce, kteří v tisících sjížděli se ze všech končin Rusi do Kyjeva. Jedna část dobrovolníků doplnila československou brigádu na první československou divisi, z ostatních utvořena byla druhá československá divise, která byla umístěna podél trati Kyjev-Poltava. 2000 dobrovolníků odesláno bylo za vedení majora Otakara Husáka do Francie.

Československému sboru velel ruský generál Šokorov, velitelé divisi, pluků a štábní důstojníci byli též Rusové. Politickým vůdcem byl prezident naší republiky T. G. Masaryk, který s vojskem prožil kritické doby úpadku vlády Kerenského i počátky vlády sovětů.

Vyzbrojování takto vzniklého československého armádního sboru bylo zdrženo chaosem, který tehdy v Rusku panoval. Československé vojsko přijalo některé revoluční formy, jako komitety a pod., částečně za tím účelem, aby umožněno bylo soužití s Rusy, a zaměnilo důstojnické a poddůstojnické ruské odznaky hodností (t. zv. „pohony“) za štítky.

Vzrůstající napětí mezi ruskými politickými stranami hrozilo strhnouti československé vojsko do revolučního boje, ale direktivami tehdy na Rusi přítomného presidenta T. G. Masaryka byl celek vojska uchráněn od zasáhnutí do ruských záležitostí a od bojů. Na straně ruských vojsk nebo rudé gardy byli účastní pouze jednotlivci.

Když pak před uzavřením brest-litevského míru bylo jasno, že rozpadnutím se ruské armády jest další boj proti Německu i Rakousko-Uhersku nemožný, rozhodl prezident T. G. Masaryk, aby československé vojsko bylo převezeno na francouzské bojiště. Dne 7. února roku 1918 byl československý sbor, který tehdy čítal 45.000 mužů, prohlášen za autonomní část československé armády ve Francii, a bylo zahájeno s vládou sovětů vyjednávání o projezd do Francie.

V únoru roku 1918 bylo již téměř celé Rusko v moci sovětů. Místní sověty organizovaly všude rudou gardu.

Bolševikům kladli jediné odpor:

1. na Donu generál Kornilov s 2500 důstojníky;
2. v Orenburku a okolí organizoval kozáky ataman Dutov;
3. v Mandžursku stáli na pohraničních stanicích ruského koncesního území v Číně atamani Semenov a Kalmykov s nevelikými oddily;
4. ze západu postupovala pak německá a rakouská armáda v síle 12 až 16 divisi s předvojem ukrajinských střelců.

Na rakousko-uherské frontě nebylo k 19. únoru pravidelného ruského vojska. Kyjev a Ukrajina byla obsazena oddily rudé gardy, které byly teprve v počátcích organizace. Odpor kladený bolševiky Němcům a Řakušanům byl nepatrný.

Československý armádní sbor nacházel se ke dni 19. února v těchto krajínách:

Odbočka Československé národní rady (OČSNR), které po odjezdu presidenta T. G. Masaryka do Ameriky připadlo politické vedení, byla v Kyjevě;

štáb velitele armádního sboru gen. Šokorova byl též v Kyjevě;

první divise (velitel generál Kolomenský) byla soustředěna v krajíně Žitomir-Berdičev-Kazatin;

druhá divise (velitel generál Podhajecký) končila své sestavování v krajíně Kyjev-Pirjatin.

Náčelník štábu československého armádního sboru generál Dieterichs, bývalý náčelník štábu vrchního velitele ruské armády, doprovázel členy Odbočky Československé národní rady Dra Girsu a náčelníka vojenského odboru Housku prvním ešelonem pátého pluku do Vladivostoku. Jejich úkolem bylo vyjednatí svobodný projezd československých vojsk na východ a zároveň

uváděti do větších stanic podle trati Kyjev-Vladivostok zásobovací a železniční orgány československého armádního sboru.

Koncem února započal pod tlakem německých sil pohyb československého armádního sboru na východ.

K 1. březnu dostihla zesílenými pochody první československá divise Kyjeva. Vedouc ústupové boje, rekvirovala nejnutnější počet vlaků a započala pohyb na Kursk. Druhá československá divise pohybovala se na Poltavu. Ve dnech 9. až 13. března v novém ústupovém boji v okolí Bachmače rozbily části obou československých divisi německé síly, které byly řízeny z Gomelu a měly za úkol zničit trať v týlu. Bachmačský boj umožnil odjezd celého armádního sboru v úplném pořádku na východ. Styk s Němci byl po tomto boji ztracen. Železniční a zásobovací orgány rozestavené podél trati Kyjev-Vladivostok pracovaly vzorně. Při panujícím chaosu v Rusku podařilo se jim dobře zásobovati projíždějící části vojska.

Na cestě do Penzy byly získány nové vagony, vlaky byly doplněny, a mužstvo, které při spěšném vagonování v Kyjevě bylo ve vagonech stísněno po 40—45 mužích, bylo umístěno pohodlněji.

Prekážky, které kladly sověty transportu československých vojsk, se stupňovaly; sovětová vláda souhlasila s projezdem vojsk na Sibiř pouze s tou podmínkou, že v Penze bude většina zbraní odevzdána. V Penze opustila většina ruských důstojníků řady československého armádního sboru a byla nahrazena dočasnými veliteli z řad důstojnictva československého.

Sovětovi činitelé podezřivali neprávem československé vojsko z toho, že se chce spojit s atamanem Semenovem v Mandžursku. Nenadálým projektem, aby byla ovedena první československá divise na Archangelsk, bylo vojsko vzrušeno. Rada intrik, častá nedorozumění, zadržování našich vlaků místními sověty, volný projezd německých a rakouských zajatců na západ a tajné rozkazy o rozpuštění československých vojsk bez ohledu na intervenci OČSNR u sovětské vlády vyvrcholily v tom, že přepadeny byly naše vlaky dne 25. května u Marjanovky, 26. května v Irkutsku a 27. května v Zlatoustě od oddílů rudé gardy podřízených místním sovětům. Napětí mezi československým vojskem a sovětovou vládou dospělo takto svého vrcholu a bylo řešeno branným vystoupením.

Stav transportu ve dnech přepadení nevzbuzoval velikých nadějí na úspěšný výsledek bojů. (Viz náčrt čís. 1.: Rozložení ešelonů dne 27. května 1918). Československý armádní sbor byl rozptýlen na prostoru od Rtíščeva (západně od Penzy) až do Vladivostoku, v rozloze asi 7000 kilometrů. Děлил se na skupiny: penzskou, čeljabinskou, sibiřskou a vladivostockou. Telegrafické spojení mezi jednotlivými skupinami bylo přerušeno. Jest tedy zcela přirozené, že prvním cílem vojenských operací bylo docílit spojení jednotlivých skupin a tím vytvořit opět silnou jednotku.

Samostatný pohyb československých ešelonů na východ byl započat obsazením města Mariinsku kapitánem Kadlcem dne 25. května, které se stalo na rozkaz kapitána Gajdy (od 7. pluku) a po němž následovalo obsazení Novonikolajevska v noci z 25. na 26. května.

Již samo rozdělení ešelonů naznačovalo nejbližší bojové úkoly, totiž spojení středních skupin a zabezpečení sibiřské železné dráhy. (Viz náčrt čís. 2.: Spojení poručíka Syrového s kapitánem Gajdou dne 9. června). Skupina sibiřská byla rozdělena na tři menší části: na část novonikolajevskou, mariinskou a nižněudinskou.

Zatím co části 6. pluku východně od Omska zadržovaly nástup přesíly omských bolševiků, kapitán Gajda, zabezpečiv se od přepadení se strany altajské dráhy energickým útokem z Novonikolajevska — jehož výsledkem bylo obsazení Tajgy, Tomska a okolí anžerskosudžanských dolů — dosáhl

1. června spojení s částí mariinskou, kde právě v týž den kapitán Kadlec porazil nepřítele ze západu i z východu.

Úkolem skupiny čeljabinské bylo docílit spojení především se skupinou sibiřskou. Po obsazení Čeljabinska dne 27. května přejímá podplukovník Vojechovský ochranu čeljabinské krajiny (3. pluk) a poručík Syrový, začav operace v Kurgánu (2. pluk), vypravuje se směrem na Omsk. Docílil spojení s částmi 6. pluku, které odrážely útoky nepřítele západně od Omska, přešel k útoku, a rozhodné vítězství štábního kapitána Krejčího u Marjanovky dne 6. června znamenalo i pád Omska dne 7. června.

Část kánsko-nižněudinská obsadila 28. května Nižně-Udinsk a 29. května Kánsk Jenisejský. Jsouc však položena mezi Irkutskem a Krasnojarskem, středisky to bolševictví, byla nucena k obraně.

Dočasným příměřím byl pravý bok sibiřské skupiny zajištěn, čímž bylo kapitánu Gajdovi umožněno vrhnouti se na západ a po zrušení fronty západně od Novonikolajevska docílit spojení se skupinou západně-omskou na rozjezdu Kabakly u stanice Tatarskaja dne 9. června.

Toto spojení bylo prvním velikým úspěchem a znamenalo zabezpečení sibiřské dráhy od Čeljabinska až do Mariinska.

Nově utvořivší se skupina byla rozdělena nyní na tři části: část západní za vedení podplukovníka Vojechovského, část severozápadní za vedení poručíka Syrového, která operovala na Tjumeňské dráze směrem k Jekatěrinburku, konečně na část východní, která, zajišťivši si pravý bok obsazením Barnaulu (15. června) a Bijska, docílila spojení s částí nižněudinskou po útoku na bolševiky, provedeném dne 16. června kapitánem Gajdou u Mariinska a podplukovníkem Ušakovem (úderný prapor) v Kljukvenné, v Krasnojarsku dne 20. června.

Zatím co východní část sibiřské skupiny spolu s nově sestavenými oddíly ruskými (v náčrtcích jsou tyto oddíly vyznačeny zeleně) soustřeďuje všechno úsilí k nástupu na Irkutsk, těžiště zápasu přenáší se na západní frontu, kde čeljabinská část, vzavši dne 10. června Kyštym a 18. června Trojck a podporována postupem poručíka Syrového po Tjumeňské dráze, rozvíjí útok na Zlatoust.

Penzská skupina, opuštěna v kritické chvíli ruským velitelem a náčelníkem štábu první divise, vystoupila téměř současně se středními skupinami, neboť již 29. května dobyla Penzy (1. a 4. pluk) a Syzraně, a 30. května uchwátla most přes řeku Volhu. Cílem operací byl pokud možno nejrychlejší postup na východ pro spojení s částmi československého armádního sboru v Sibiři. Proto opouští celá skupina získané území od Penzy k Volze a přejíždí Volhu, opustivši i most syzraňský.

Velitelem penzské skupiny byl určen poručík Čeček, velitelem předního voje poručík Švec a velitelem zadního voje podporučík Voženílek.

Po porážce mnohem četnějšího nepřítele u Lipjag dne 4. června (4. pluk) a po vítězném boji zadního voje dne 5. června u Bezenčuku vstupuje tato skupina dne 8. června do Samary.

Postup směrem na Ufu bylo nutno zabezpečiti opětovným obsazením linie Volhy a zajištěním jižního boku skupiny od orenburské dráhy, kde byl dne 26. června u Buzuluku sveden s nepřátelskou přesilou krvavý boj. Odstranivši takto postranní překážky, obsazuje penzská skupina dne 4. července Ufu a 6. července dochází pak na stanici Miňjar ke spojení s částí čeljabinskou, která v noci z 25. na 26. července obsadila Zlatoust. (Viz náčrt čís. 3.: Spojení samarské a čeljabinské skupiny dne 6. července.) V tu dobu po zrušení nižněudinské fronty ve dnech 24. až 25. června stojí kapitán Gajda na řece Bělé před Irkutskem.)

V krajinách obsazených československým vojskem organisovaly se oblasti ruské vlády demokratického složení, kterým československé vedení ihned, jak

byly ustaveny, postupovalo správu země. Ponechalo si vliv na správu a hospodářský život země pouze potud, pokud toho vyžadovaly bezprostřední válečné zájmy a zásobení vojska.

Porádek na železných drahách, ve skladištích a zbrojárnách bývalé ruské armády byl udržen zvláště zásluhou československých orgánů. Bylo přikročeno k mobilisaci československých příslušníků a ke tvoření jihoslovanských, rumunských, italských a lotyšských oddílů. OČSNR povýšila tehdy část československých důstojníků.

Vladivostocká skupina mohla z ohledů mezinárodní politiky přispěti na pomoc západním skupinám teprve koncem června, když dne 29. června byla obsadila Vladivostok. Za vedení generála Dieterichse vydala se dne 1. července tato skupina na výpravu směrem na Chabarovsk, kde se jí rudá armáda u Nikolska Ussurijského postavila na odpor. Po dvoudenní zuřivé bitvě bylo dne 5. července (8. a 5. pluk) Nikolska Ussurijského dobyto.

Do 6. července roku 1918 vedly jednotlivé skupiny československých vojsk, jsouce od sebe odloučeny nepřítelem namnoze dobře organisovaným, boj za sjednocení a za uvolnění cesty na východ.

Dne 6. července bylo dosaženo spojení všech československých vojsk západně od jezera Bajkalského.

Zbývala ještě tato mocná přehrada, silná přírodní posice bajkalská, neschůdné hory a úzké defilé, vedoucí podél jižního břehu jezera a hájené 5000 muži plně vyzbrojenými z irkutského arsenálu se silným dělostřelectvem a ozbrojeným loďstvem.

Československému vojsku na západě byl Odbočkou Československé národní rady uložen nový úkol, totiž zbudovati na Povolží a na Urale frontu, která by sloužila za základ pro budoucí protiněmeckou frontu v Rusku.

Tento úkol byl vřele podporován zástupci dohodových mocností.

Zatím co byla na vytvořivši se povolžské frontě za velení plukovníka Čečka dobyta řada vítězství (10. července vzata znovu Syzraň, 12. července Bugulma, 22. července Simbirsk a 7. srpna Kazaň od 1. pluku), probíjí se skupina plukovníka Vojcechovského k Jekatěrinburku, který byl dne 25. července po úporných bojích vzat (6. a 2. pluk), na trati Tjumeňské vzata dne 20. července Tjumeň a na trati Berdauš stanice Kuzino. Na východě po pádu Irkutsku dne 11. července dobyl plukovník Gajda s podplukovníkem Ušakovem po vítězných bojích u Kultuku (14.—19. července), Murma (6.—17. srpna), Tanchoje a Posolské (14.—20. srpna) celé okružní bajkalské dráhy s přílehlým krajem až do Verchněudinska a Trojickosávsk, čímž bylo docíleno pádu sovětské vlády po celé linii až za Čitu.

Vladivostocká skupina, obsadivši trať od Nikolska až po mandžurskou hranici, postupuje pak za bolševiky směrem na Chabarovsk až k Jevgeněvce, kde byl dne 16. července sveden úporný boj s obklíčeným nepřítelem (5. pluk), který se opět zastavil až na řece Ussuri, kde po boji dne 1. srpna (7. pluk) přeshly naše části u rozjezdu Kaul v defenzivu. (Viz náčrt čís. 4.: Situace na povolžské frontě ke dni 31. srpna 1918 a schematické znázornění spojení obou skupin československých vojsk na stanici Olovjannaja dne 31. srpna 1918.)

Na počátku srpna počínají na ussurijskou frontu přibývatí spojenecká vojska a československé části jsou převáděny do Mandžurska, kde jest možnost rychlejšího spojení se skupinou sibiřskou. Zatím co části, které zůstaly ještě na ussurijské frontě (5. pluk), účastní se spolu se spojenci u krajevského rozjezdu nástupu (24. srpna), přibližují se naše předvoje k Daurii a dne 31. srpna dochází na řece Ononu na stanici Olovjanné bez zvláštních vojenských událostí ke spojení se skupinou Gajdovou.

Vyplnivši svou původní úlohu, osvoboditi totiž cestu na východ, zůstává československé vojsko na svých posicích na západě a zařizuje se ve Vladi-

vostoku. Řada úředních i poloúředních zpráv svědčila o tom, že dohoda pošle své kontingenty, které byly vyloděny ve Vladivostoku a v Činč, ke znovuzřízení východní protiněmecké fronty v Rusku. Československé části východních oddílů byly převezeny na Ural.

Československá vojska i nově utvořená vojska ruská byla rozdělena na tři skupiny, později armády, a to:

na skupinu jekatěrinburskou generála Gajdy,

na skupinu birskou generála Ljupova a

na skupinu povolžskou generála Čečka.

(Viz náčrt čís. 5.: Situace na uralské frontě začátkem října 1918.)

Velení celé fronty převzal generál Syrový, náčelníkem štábu jmenován generál Dieterichs.

Pod záštitou fronty bylo přistoupeno k energickému sestavování pravidelné ruské armády na Urale i v Sibiři.

Vyloděné již tři japonské divise došly k jezeru Bajkalskému, americká divise a anglická brigáda zůstaly ve Vladivostoku; na západ poslány pak později jeden francouzský prapor, dva anglické prapory a anglická námořní baterie.

Duch československé armády byl přes značné ztráty a únavu dobrý, ve vědomí vykonávání povinností pro společnou věc.

Zadržení desetitisíců německých příslušníků, kteří dopravováni byli na doplnění armády bojující proti Dohodě, zbavení Německa uralských bohatých zdrojů k vedení války, zamezení přístupu k Japonskému moři — to vše byly tehdy výsledky uspokojující. Příměří s bolševiky na západním bojišti, hlavně svržení demokratického direktora v Omsku bez vědomí českých kruhů, působilo však na československé vojsko těžkým dojmem.

Přes všechna zklamání v očekávanou pomoc Dohody plnilo československé vojsko vytrvale své úkoly do příjezdu generála Štefánika.

Skupina generála Gajdy postupovala na Perm za tím účelem, aby kryla komunikace, generál Ljupov udržoval styk s jižní skupinou generála Čečka, který, poutaje síly nepřítele, plánovitě ustupoval. (Viz náčrt čís. 6.: Situace na uralské frontě ke dni 10. ledna 1919.) Ústup jižní skupiny od Volhy děl se po mnoha úporných bojích systematicky. (Dne 29. listopadu byl opuštěn Belebej, 19. prosince Borsk a 30. prosince Ufa.)

Na uralské frontě vytvářejí se poměry výhodně. Ruské oddíly s částí druhé československé divise za velení generála Gajdy přecházejí na jekatěrinburskou frontu v útok, jehož cílem byl Perm.

Zatím co část sibiřské armády ruské nabývají dne 3. prosince rozhodného úspěchu dobytím Kušvy, Lysvenského závodu dne 11. prosince, Kalina dne 13. prosince a Čusovské dne 15. prosince, byl našimi vojsky za vedení podplukovníka Prehaly proveden energický výpad na Kungur, který byl dne 21. prosince obsazen. Jeho pádem byl takticky připraven i pád Permu. Tento byl vzat dne 25. prosince skupinou generála Pepeljaeva.

Části československého vojska (2. a 3. divise) ještě počátkem ledna roku 1919 spolu s částmi ruské sibiřské armády, jejímž velitelem byl dne 26. prosince jmenován generál-poručík Gajda, jsou účastny nástupu na Osu.

Příjezd ministra vojenství generála Štefánika koncem listopadu roku 1918 a příjezd vrchního velitele československých a spojeneckých vojsk generála Janina v prosinci téhož roku, za nímž následovala též změna spojenecké orientace v ruské otázce (pokus o dohodu ruských politických stran s bolševiky na Princových ostrovech), znamená pro československé vojsko též změnu jeho činnosti jako aktivního činitele na frontě. Československé vojsko na Rusi jako část spojenecké armády zavázalo se převzít pro spojenecké armády v Rusku kontrolu a ochranu

části sibiřské dráhy. Proto odevzdaly naše části v druhé polovici ledna celou frontu jimi vytvořenou ruské armádě a odešly na nedlouho do zápolí, aby již počátkem února roku 1919 obsadily úsek sibiřské dráhy, jenž jim byl vykázan, aby se v bezpečí mohly reorganisovati. (Viz náčrt čís. 7.: Bolševické povstání na východě dne 12. až 20. dubna 1919.) Železnou dráhu východněji od Bajkalu obsadili Japonci a Američané.

Koncentrace československého vojska na sibiřské dráze nebyla oddechem, nýbrž znamenala těžké povinnosti. Bolševici, kteří v roce 1918 byli rozprášeni, objevili se opět na obzoru, s počátku jako malé tlupy, později pak jako úplně vojensky organisované jednotky. Ničením tratí a přepadáváním vlaků snažili se armádu oslabiti, aby tím snáze mohli vznítiti proti sibiřské armádě povstání. Od polovice dubna roku 1919 byla československému vojsku uložena ochrana pásma v šíři 10 verst severně a 10 verst jižně od trati Kultuk-Novonikolajevsk (6. pluk v Omsku a 7. pluk v Tomsku).

Rádění povstalců, kterým byl nejvíce postižen úsek Nižně-Udinsk-Krasnojarsk, vyvrcholilo přepadením našich eselonů v Tajšetě v noci ze dne 7. na 8. května. Poněvadž pasivní obranou pouze 20tíverstového pásma podél železnice byla dána povstalcům svoboda operaci, byly naše části k zajištění vlastní bezpečnosti donuceny k tomu, aby přešly k aktivnímu způsobu obrany. Za tím účelem byly daleko na jih a na sever trati podnikány plánovitě výpravy.

Větší úloha připadla třetí divisi, která za vedení plukovníka Prchalý účastnila se výprav hluboko na jih od úseků Kansk, Krasnojarsk až k řece Maně, a skupině podplukovníka Žáka na úseku Iljanskaja-Nižně-Udinsk, která se účastnila daleké výpravy do Tasjejevsk a okolí severně od trati.

Hlavní operace zakončeny byly za pomoci ruských i spojeneckých oddílů (rumunské legie plukovníka Kadlce) již koncem června; výsledek těchto operací byl, že hlavní síly povstalců byly rozprášeny a zatlačeny dále od trati.

Slabé obsazení uralské fronty dovoľovalo stům bolševických organisátorů z Moskvy pronikati do Sibíře. Tito byli opatřeni milionovými fondy a bezvadnými, přesnými instrukcemi sovětského generálního štábu, často s vlastnoručními poznámkami Trockého.

Nejčastěji přicházeli v masách vracejících se Sibíranů z německého zajetí a dobrovolně vstupovali do ruské armády, kde zahájili pak tajnou propagandu nebo organisovali pod nejrůznějšími hesly oddíly sedláků. Nedostatek průmyslu v Sibíři, nepatrný dovoz ze zahraničí, veliké spotřeby tvořící se armády — to vše přivádělo sibiřské obyvatelstvo v ohledu hospodářském do kritické situace. Nemožnost jakéhokoliv nákupu ve městech vedla pak sedláky k tomu, aby neprodával obilí. Lid pobuřovala též nedokonalá správa a násilné ruské rekvisice. Této situace využívali pak tito agitátoři a naváděli sedláky k ničení tratí a telegrafů.

Československá armáda tvořila kordon 3000 km dlouhý od Irkutsku do Novonikolajevska a Bijska. Svým zásobováním byla závislá na Bijsku (mouka a máslo) a na Číně a Japonsku (cukr, tabák a oděv). Aby si zabezpečila dopravu, podnikla v září několik operací proti přibliživším se ničitelům tratí. (Viz náčrt čís. 8.: Válečná operace na vnitřní sibiřské frontě za dobu od 1. září do 1. října 1919). Celkem bylo podniknuto asi 380 výprav.

V době příjezdu delegace z vlasti byly operace úspěšně zakončeny. Na uralské frontě dobyla zatím počátkem léta ruská armáda značných, však nestálých úspěchů. Již v červnu bylo její jižní křídlo přinuceno ke spěšnému odchodu na Ural. Demisi gen. Gajdy rozpadla se jeho ruská armáda. Týdně střídali se pak nové velitelé ruské fronty. Ruská armáda, trpící stálými porážkami, ustupovala a řídla.

V měsíci září přiblížila se bolševická fronta k Omsku. Podle direktiv zaslanych z vlasti začíná v říjnu československé vojsko zkracovati úsek a odjížděti do Vladivostoku. Japonci v Zabajkalí nepřáli však odjezdu česko-

slovenského vojska, neboť území obsazené naším vojskem bylo jakýmsi „nárazníkovým státem“ mezi sovětovým Ruskem a Japonskem. Proti odjíždějícím částem postavil se zjevně na odpor ataman Semenov v Čitě. Po překonání značných obtíží opustilo československé vojsko celkem bez nehod Sibiř.

Československému vojsku na Rusi bylo mimo bojové útrapy překonávat řadu hmotných a morálních obtíží. Intendance pracovala původně pomocí nákupních komisí, které byly rozestaveny podél dráhy Kyjev-Vladivostok. V době bojů získala pak část oděvních skladů ruské armády; výzbroj doplněna byla z kořisti.

Později byly založeny různé dílny a továrny, a železné dráhy byly obsazeny československými inženýry; na konec byla základna zásobovací přenesena do sousedních států.

Armádní štáb vyplnil svou obtížnou službu velice dobře.

Těžkým morálním vlivům okolí bylo pak čeleno péčí o raněné, vydáváním periodických zpráv, zachycených bezdrátovou telegrafií, vydáváním deníku, osvětových časopisů, zakládáním osvětových kroužků, divadlem, hudbou, organizací pošty a zřízením YMCA.

Doplňky.

„Schema historických momentů československých vojenských operací na Sibiři 1918—19“ bylo v Sibiři vydáno pouze v omezeném počtu. Bylo zasláno všem plukům, aby tyto zaslaly opravy a doplňky, jichž bylo, pokud došlo, použito k druhému vydání této publikace.

V době, kdy práce podplukovníka Vl. Klecandy byla v tisku a náčrtý již vyhotoveny, přivezen byl archiv československých legií na Sibiři, který nám dal druhé opravené vydání k dispozici.

Abyste publikace tato dostala se úplná do rukou čtenářů, podáváme níže doplňky z druhého opraveného vydání na Sibiři.

Děkujeme p. Dru. Fr. V. Šteidlerovi za laskavě poskytnuté informace a pokyny.

* * *

Náčrt čís. 1.: Rozložení ešelonů k 27. květnu v době vystoupení.

V Penze naznačeny jsou v náčrtu oddíly: 1. technická rota, 1. pluk, štáb 1. divise, půl 4. roty 8. pluku a ešelon novobranců. Naznač takto: 1. technická rota, 1. pluk (II. a III. prapor), štáb 1. divise, půl 4. roty 8. pluku a 6. ešelon novobranců.

Asi 40 verst jižně od Penzy na trati Rtiščevo-Penza vyznač stanici Kromšchino, kde byly tyto oddíly: Plukovní vozatajstvo („oboz“) 1. pluku, půl 7. roty 1. pluku a kulometný oddíl „Kolta“ 1. pluku.

Na stanicích Serdobsk a Rtiščevo naznačeny jsou v náčrtu oddíly: všechny ešelony 4. pluku se štábem a 1. prapor 1. pluku. Naznač takto: 1. prapor 1. pluku byl na stanici Krivozerovka, která jest na trati Rtiščevo-Penza asi 4 versty záp. od Penzy. 4. pluk byl rozložen na stanicích: Rtiščevo, Serdobsk a Kolišej.

Při městu Syzraň naznačeny jsou v náčrtu oddíly: Štáb 1. dělostřelecké brigády a penzský samostatný půlprapor. Má býti vyznačeno: Štáb 1. dělostřelecké brigády a 5. ešelon novobranců.

V Samaře vyznač oddíl: Samostatný záložní půlprapor.

Na stanici Poletajevo vyznačen jest štáb 2. pluku. Má býti naznačeno: III. prapor 2. pluku. Štáb 2. pluku budiž naznačen na stanici Kurgan s 1. praporem 2. pluku a „nestrojovou“ (nebojovou) rotou 2. pluku.

V Čeljabinsku jest naznačen 3. pluk. Naznač: 3. pluk a 2. prapor 2. pluku.

Na trati Čeljabinsk-Jekatěrinburg asi 35 verst severně od stanice Čeljabinsk vyznač stanici Argajaš, kde byla 1. „složná“ rota 2. pluku. („Složná“ rota měla tyto oddíly: 5., 6. a 8. rota a zákopnický oddíl 2. pluku.)

V Petropavlovsku jest vyznačena 3. úderní rota. Vyznač: 3. rota úderního praporu druhé divise, což bylo omylem naznačeno s ešelonem OČNR v Omsku.

V Novo-Nikolajevsku naznačeny jsou v náčrtu oddíly: Štáb 7. pluku, 2., 8. rota a „Maxim“ 7. pluku. Naznač: Štáb 7. pluku, 1., 2., 8. rota a dvě čety „Maxim“ 7. pluku.

V Mariinskú naznačeny jsou v náčrtu oddíly: 10. a 11. rota 7. pluku a četa „Kolta“. Oprav: 2 čety „Kolta“ 7. pluku.

V druhé části náčrtu čís. 1. vyznačeny jsou na stanici Inokentěvskaja oddíly: 9. a 12. rota, komanda bombometů „Sošat“ a 3 čety „Kolta“ 7. pluku. Naznač: 9. a 12. rota, komanda bombometů „Sošat“, 1 četa „Maxim“ a 2 čety „Kolta“ 7. pluku.

V Magdagači vyznač 1 četu „Maxim“ 7. pluku.

Náčrt čís. 2.: Spojení por. Syrového s kap. Gajdou u stanice Tatarskaja v neděli dne 9. června 1918.

K oddílům vyznačeným v náčrtu v Samare dopln: Samostatný záložní půlprapor.

Na trati Čeljabinsk-Jekatěrinburk naznačeny jsou v náčrtu oddíly: Část 3. pluku, Baškýři a důstojnická rota. Naznač: Část 3. pluku, „svodná“ (t. j. kombinovaná) rota 2. pluku, Baškýři a ruská důstojnická rota.

Na stanici Kurgan mezi Čeljabinskem a Petropavlovskem vyznač: III. prapor 2. pluku. Na téže trati asi 150 verst záp. od Kurganu vyznač stanici Šumicha, kde se nacházela 1 rota 2. pluku.

V Miasu místo: Část 2. pluku naznač: II. prapor 2. pluku.

V poznámce: „Vojenské operace od Samary k Ufě pod vedením poručíka Švece“ oprav: místo „poručíka Švece“ „poručíka Čečka“. V téže poznámce škrtni jméno „Navrátil“.

V druhé části náčrtu čís. 1. oprav ve výpočtu oddílů ve Vladivostoku: místo 5. rota sap. k 7. pl. naznač: 5 rot, rota saperů a odd. kulometů 7. pluku. Ve Vladivostoku byl též celý 8. pluk.

Ve výpočtu sil českoslov. vojsk oprav: při 3. úderné rotě místo 200 bodáků má být 150 bodáků. Při třech rotách úderného praporu místo 300 bodáků má být 350 bodáků.

Náčrt čís. 3.: Spojení samarské a čeljabinské skupiny na stanici Miňjary 6. července 1918.

V městě Syzraň naznač: Expedice samostatného záložního půlpraporu. Ve skupině samarské na stanici Miňjary naznačeny jsou v náčrtu oddíly: Obrněný vlak „Orlik“, kombinovaná rota při štábu 1. pluku, 2 roty 2. pluku, 1 úderná rota a 3 obrněné vlaky. Dopln 9. a 10. rota 1. pluku.

Na trati Berdauš-Kuzino na stanici Unkurda u Njazepetrovské, severových. od stanice Berdauš, byl 2. prapor a zákopnický oddíl 2. pluku.

V Jalutorovsku naznač oddíly: půl 2. roty 2. pluku, kulomet. četa a část pěšího výzvědného oddílu 2. pluku.

V Šadrinsku naznač oddíly: 1., 3., část 2. roty, část pěšího výzvědného oddílu a četa kulometů 2. pluku.

Na stanici Kurgan naznačena v náčrtu 1. rota 2. pluku. Oprav: 4. rota 1. praporu 2. pluku.

Na trati Kurgan-Petropavlosk asi 90 verst východně od Kurganu vyznač stanici Lebaža, kde byla část 3. roty 1. praporu 2. pluku.

Před stanicí Vagaj naznač: „Svodný“ prapor 2. pluku.

11. a 12. rota III. praporu 2. pluku nastupují na Jurezaňský závod na trati Vjazovaja-Katav-Ivanovský závod. (Katav-Ivanovský závod jest 35 verst od stanice Vjazovaja, která se nalézá záp. od Zlatoustu směrem k Ufě.)

Náčrt čís. 4.: Situace na povolžské frontě k 31. srpnu 1918 a schematické znázornění spojení obou skupin čs. vojsk na stanici Olovjannaja dne 31. srpna 1918.

U Kazaně naznačeny jsou v náčrtu oddíly: I., III. a IV. prapor 1. pluku, kazaňský důstojnický prapor a čistopolský oddíl. Naznač takto: Na bojišti u Kazaně byly oddíly: I. a III. prapor 1. pluku, 3 roty I. praporu 2. pluku, „svodný“ prapor 2. pluku, kazaňský důstojnický prapor, 2 ruské pluky novobranců a čistopolský oddíl. (IV. prapor 1. pluku v Kazani nebyl.)

Na stanici Bugulma na trati mezi Simbirem a Ufou naznač: Štáb 2. pluku.

Na trati Ufa-Čeljabinsk asi 40 verst východně od Ufy vyznač stanici Ulu-Tělak, kde byly 3 roty II. praporu 2. pluku. Mezi touto stanicí a Ufou na stanici Šakša byla 8. rota 2. pluku (II. prapor), inženýrská rota a půl praporu bugurslanského pluku. III. prapor 2. pluku byl před stanicí Rudjanka u Verch-Nějvinska. (Verch-Nějvinsk jest na dráze jekatěrinburské, směrem na Tagil.)

V Birsku vyznačena jest v náčrtu jedna (5.) rota 1. pluku. Tato odjela však 19. srpna na nikolskou frontu. Tuto rotu naznač mezi oddíly u Nikolajevska.

Za stanicí Kuzino vyznačeny jsou v náčrtu oddíly: 1. prapor 3. pluku, 4 děla, 2 sot. kozáků, 6 rot 6. pluku a 8 děl: Dopln: 8 děl 3. baterie 1. dělostřelecké brigády.

V Jekatěrinburku vyznačeny jsou v náčrtu oddíly: 1 prapor 2. pluku, 3 úderné roty a 4 děla. Dopln: 4 děla 6. baterie 1. dělostřelecké brigády.

Asi 60 verst západně od stanice Kuzino mezi železničními tratěmi vedoucími na Perm a na Kazan, vyznač Bisertský závod, kde byla 1 rota 1. praporu 2. pluku.

V druhé části náčrtu čís. 4. vyznačen jest 1. ešelon 10. a 11. roty 7. pluku a četa „Kolt“ na trati K a r y m s k a j a - N e r č i n s k. Oprav: Ešelon 10. a 11. roty 7. pluku a četa „Kolt“ byl na stanici K u e n g a.

Křižovatka dráhy amurské a dráhy na Srětensk jest v náčrtu označena v Nerčinsku. Oprav: Křižovatka těchto drah jest na stanici K u e n g a.

Na stanici K a n s k naznač: 1. úderný prapor (byl na cestě na západ).

Na trati I r k u t s k - N i ž n ě - U d i n s k naznačeny jsou v náčrtu 3 roty úderného praporu. Oprav: 3. rota úderného praporu.

Náčrt čís. 5.: Situace na urálské frontě začátkem října 1918.

V oddílech vyznačených kolem trati Bugulma-Simbirsk u místa Kundurčinskaja Krjepost škrtni: 1. prapor 2. pluku. 3 roty tohoto praporu vyznač v Bugulmě, kde byl též štáb 2. pluku.

1 rotu 2. pluku vyznač na stanici Š a m a r y, která jest na trati Jekatěrinburk-Kungur-Perm.

3 roty II. praporu 2. pluku byly u Stavropole, 1 rota v Samaře.

III. prapor 2. pluku byl na frontě tagilské.

Na trati Bugulma-Ufa vých. od místa Tuňkildy asi v bodě, kde řeka přetíná trať, vyznač stanici K a n d r y, kde byla „nestrojová“ rota 2. pluku.

Náčrt čís. 6.: Situace na urálské frontě ke dni 10. ledna 1919.

K oddílům vyznačeným v Čeljabinsku doplň: III. prapor 2. pluku.

V Jekatěrinburku naznačeno omylem: 4. čs. úderný prapor místo 1. úderný prapor.

Náčrt čís. 7.: Bolševické povstání na východě v době od 12. IV. do 20. IV. 1919.

Na stanici Razgon severozáp. od místa Nižně-Udinsk škrtni obrněný vlak 4. pluku a naznač: půl roty II. praporu 1. pluku. Obrněný vlak 4. pluku naznač v Nižně-Udinsku.

I. prapor 2. pluku byl rozložen na trati Ključ-Vengerka (tajšetská skupina). II. prapor 2. pluku odjíždí z Mias, kde byl i štáb pluku, III. prapor 2. pluku v Čeljabinsku.

Na stanici Alzamaj jihových. od místa Razgon vyznač: 2. eskadrona 1. jízdního pluku.

Úsek podpluk. Kutlvašra sahal až ke stanici Z a m z o r.

V. J. HAUNER:

Bělohorská bitva.

(Taktická studie.)

Bělohorská bitva je z celé 30leté války nejpodrobněji popsána v pramenech, které se nám zachovaly. Vedle toho tištěná literatura o bitvě je veliká. Také v české literatuře, hlavně v belletrii, bylo o bitvě mnoho psáno: připomínám jen skvělé líčení její ve Winterově Mistru Kampanovi. Přes to kriticky napsáno bylo málo, co by vyhovovalo vojenskému historikovi; nejlepší monografii zůstává dodnes spis Julia Krebse: *Die Schlacht am Weißen Berge* (Breslau 1879) a se stanoviska dějin válečného umění pojednání ve IV. svazku Delbrückovy: *Geschichte der Kriegskunst* (Berlin 1920). Spis Brendelův: *Die Schlacht am weißen Berge* (Halle 1875) je pouze snůškou pramenů, nepodává vojensky nic zajímavého; v Gindelyově: *Geschichte des dreißigjährigen Krieges* III. stať o bitvě bělohorské je dost nekritická. Nejlepší české vojenské vyličení bitvy je od pana Hanuše Kuffnera ve spise: *Na Bílé Hoře*, jež vydal společně s p. Josefem Teigem a Janem Herainem v Praze u A. B. Černého 1911, a kde užito je monografie Krebsovy.

Hodlám v této studii, která nechce být kritikou pramenů, nýbrž rekapitulací bitvy se stanoviska taktického, podati výsledek kritických prací dřívějších, jak se mi jeví pod zorným úhlem novodobého badání o dějinách válečnictví.

* * *

Vynechávaje všechny předběžné události a předpokládaje, že čtenář ví, že proti české armádě, jejímž nejvyšším velitelem byl princ Kristián z Anhaltu, postaveny byly dvě armády katolické: císařská pod velením